

Nyrestaurerad paradvåning, från sekelskiftet 1800 - 1900, på Södermalm i Stockholm.

Efter att ha varit privatbostad för fem generationer Westerdahlare/Hedbergare har denna unika södermalmsvåning varsamt restaurerats och återställts till sin fulla prakt av Ann Hedberg, barnbarnsbarn till husets byggherre Julius Westerdahl. Våningen, som är i tre etage, har delats upp i en privat bostadsdel, högst upp, och en halvprivat del för fester och kulturella evenemang. Ann fick 2010 års byggnadsvårdspris för renovering från Stockholms läns hembygdsförbund med motiveringen:

”Våningen har en högklassig och ovanligt rik och välbevarad inredning och utsmyckning både från byggtiden och från ombyggnaden på 1920-talet. I restaureringen har man på ett mycket förtjänstfullt sätt bevarat paradvåningens värdefulla inredning. När nu våningen kommer att hållas tillgänglig för mindre evenemang öppnas möjligheten för intresserade att uppleva det dekorativa måleriet på väggar och tak samt den präglade papperstapeten av gyllenläderstyp som finns i ett av rummen. Paradvåningen har återfått mycket av sin ursprungliga glans men också behållit en viss patina vilket känns välgörande i dessa tider när innerstadens alla lägenheter börjar se ut som att de var stöpta i samma minimalistiska form.”

Julius Westerdahl var bagare och kakelugnsmakare. Han vandrade upp till Stockholm från Skåne och övertog det Öhmanska bageriet på Södermalm. Det var Julius som uppfann delikatessbrödet, ett tunt fint knäckebröd som bakades genom att is användes vid jäsningen. Affärerna gick bra och 1884 upphöjdes han till kunglig hovleverantör. Han titulerades, vid denna tid, fabrikör Julius Westerdahl och lät 1889-1891 bygga Bondegatan 21A med såväl bageri som bostadsvåning.

I gatuplanet fanns bakugnarna och den rikt dekorerade inkörsporten där man körde in med häst och vagn när man skulle till paradvåningen. Själva bagarstugan låg 1 trappa upp liksom personalutrymmen för arbetarna. 2 trappor upp låg upplagsrum för mjöl, kontorsrummen samt rum för nattarbetande bagerskor. 3 trappor upp låg paradvåningen och högst uppe på vinden fanns mjölmagasinet och två små boningsrum. Fasaden mot gatan visade, och visar, ett vanligt bostadshus i nyrenässans, med fönster placerade utan hänsyn till bjälklagsnivåerna i bageridelen. I början av 1900-talet byggdes grannhuset, det så kallade ”bageriet”, eftersom rörelsen expanderade och man skulle få plats med de nya elektriska bakugnarna.

1904 övertog Julius son Nils verksamheten, 1918 flyttade han in i huset, och satte sin egen prägel på bostadsvåningen, som utvidgades både nedåt och uppåt. År 1919 byggdes en intern trappa ned till det övre mjölmagasinet, som omvandlades till ”sovvåning”, och 1922-23 inreddes vinden, som bibliotek och biljardrum. Då ändrades också inredningen från mörkt 1890-tal till ljusare klassicistisk 1920-talsstil och de gamla kakelugnarna, som fanns i varje rum, byttes ut mot öppna spisar dekorerade med allegoriska motiv. 1937 -1939 revs bakugnarna i Julius hus och 1941 upphörde bageriverksamheten i och med att Öhmanska bageriet köptes upp av Wasabröd.

Den senaste ombyggnaden av Julius hus avslutades i november 2010: praktvåningen, med spår av såväl Julius (1890-tal) som sonen Nils (1920-tal), har restaurerats för att kunna användas som litterär och musikalisk salong. Bageridelen (där alla spår av bageriet redan var borta) har omvandlats till ett modernt kontor. Byggnaden har också försetts med en extern hiss och utrymningstrappa.

Inkörporten dekormålades på 1890-talet, målningarna har rengjorts och bättringsmålats. I porten har man lagt in ett 30 mm tjockt industrikubbgolv i formatet 70x140 mm. Kubben har limmats på ett slätspacklat betong golv, och springorna mellan kubben, som är 2 mm, har fyllts med sand.

Matsalen präglas huvudsakligen av snickerier, dörrar med omramning samt vägghpanel och tapeter från byggnadstiden 1890-91. Alla träarbeten är ådringsmålade som valnöt eller mörk rödbrun mahogny. Det har lagts ner mycket arbete på att restaurera matsalens tapeter vilka utgör ett typiskt exempel på imitation av gyllenlädertapeter som tillverkades i Japan och upplevde sin renässans i slutet av 1800-talet. Efter världsutställningarna i Wien 1883 och i Paris 1888 blev det mycket populärt att dekorera matsalar med den här typen av tapeter. De kännetecknas av rik ornamentik, med blommor och växter, på mörk botten och de är fernissade för att underlätta rengörning.

Musikrummet, där flygeln står, öppnades upp 1923 med ett valv mot matsalen och har en typisk 1920-tals inredning. Taket sänktes och snickerier i bonad björk sattes in. Vägghälten är målade i en tidstypisk grön färg, direkt på putsen, med en underliggande spackelgrund. Brytningen mellan matsalens typiska 1880-talsstil och musiksalongens enklare inredning ger en fin dynamik.

Rosa salongen präglas främst av sitt vackra plafondtak och sina fina stuckaturer. Väggarna är målade i olja direkt på juteväv och alla träpartier är ådringsmålade som björk. Nästan all dekoration i rummet förändrades under 20-talet och då tillkom även dörröverstycken, målade i olja direkt på väggen. Om 1890-talets rosa salong minner bara den sirligt utförda blomstermålningen i rosa, grå och beige, som pryder själva plafonden.

Gröna kabinettet, är det gamla herr- och rökrummet, här är alla snickerier ådringsmålade. 1923 sänktes taket och ett kassetak i trä och snickerier i bonad björk sattes in. Rummet har fått sitt namn efter dess grågröna väggfält. Över öppna spisen finns en skulptural utsmyckning av skulptören Karl Hultström.

Karl Hultström, som var nära vän till både Julius och Nils och hade ateljé i huset i början av seklet, har gjort flera konstnärliga utsmyckningar till huset, både i form av reliefer och skulpturer. T ex Orpheus och Eurydice på den öppna spisen i Rosa salongen.

Med det nu avslutade projektet tar Ann Hedberg hand om familjens kulturarv och hon gör det samtidigt tillgängligt för alla intresserade. Möbler, konstverk och inredningsdetaljer som tidigare funnits i huset donerades till projektet av bror, syster och systerson. Julius hus är nu anpassat för modernt utnyttjande samtidigt som de kulturhistoriska och konstnärliga värdena lyfts fram. Men den inriktningen var inte självklar från början och det krävdes mycket kunnande och många professioner i det praktiska genomförandet.

Gunilla Angersjö (G.A. Design AB) har som inredare och textildesigner bistått Ann med inredningen och anskaffningen av samtliga möbler, mattor, textilier och belysningsarmaturer till Paradvåningen och Sovvåningen. De har tillbringat mycket tid på olika auktioner, bland annat Bukowskis Market, för att hitta den rätta och tidstypiska inredningen för denna specifika miljö.

Hans Sandström, arkitekt SAR/MSA, engagerades av Ann redan hösten 2007 och gjorde flera alternativa förslag, i samråd med Stockholms stadsmuseum, innan den nu självklara lösningen uppenbarades. Med sin bakgrund på Riksantikvarieämbetet har Hans också kunnat förmedla kontakter med konservatorer för arbetena i praktvåningen.

Lars Olson, arkitekt SAR/MSA på HOS Arkitekter i Stockholm, har ansvarat för bygglovshandlingar och projektering, och tillsammans med Hans Sandström utformat alla nya funktioner och tillägg i byggnaden: ny hiss, nya kök och trappor, samt nya toaletter och entréer.

Anders Kastengren har varit projektledare och organiserat ombyggnaden. Han har sett till att alla olika yrkesgrupper kopplats in när de behövdes på ett sådant sätt att man inte hindrar varandra.

Per Olof Fransson från Sh-bygg var byggledare. Man har bytt stammar för vatten och avlopp, elledningarna är utbytta, och hela huset har målats om. En hiss har installerats på gården som går ända från källaren upp till vinden och storkök har byggts i anslutning till paradvåningen mm.

Konservatorsarbetena inleddes med en skadeinventering och med att tre förslag till åtgärdsprogram upprättades under våren 2009. De utfördes av experter från "Konservatorsnätverket", Misa Asp (muralt måleri), Tamara Oxenstierna (tapeter) och Hans Peter Hedlund (målade dekorativa ytskikt). Med åtgärdsprogrammen som grund kunde Ann Hedberg söka bidrag hos länsstyrelsen, för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Elisabet Wannberg från Stockholms Stadsmuseum bidrog med rådgivning om reoveringen.

Samordnande ansvar för alla konserveringsarbeten hade Anna Brandi. Hon arbetade även praktiskt med alla dekormålade väggytor och med konservering av oljemåleri på duk. Misa Asp ansvarade för konservering och restaurering av dekormålad puts i hallar och trappor i paradvåningen. Tamara Oxenstierna ansvarade för konservering och restaureringen av tapeterna i matsalen. Rekonstruktionsmålning av skadade dörrar utfördes av dekormålare Roland Liljeblad. Ådringsmålade snickerier rekonstruerades och vissa målade ytor målades om för att få tillbaka sin ursprungliga färg av målerikonserverator Gabor Pazstor. Konservator Rikard Larsson rekonstruerade bröstningsmåleriet i hallen.

Väggfärger och takfärger. Den ursprungliga färgen i Musikrummets väggfält skrapades fram och målades upp på nytt med Ovolins äggoljetempera. Även Gröna kabinettets ursprungliga färg togs fram och målades upp på nytt med äggoljetempera. Rosa salongens färger på väggar och tak hade gulnat och målades om med Engvall & Claessons linoljefärg.

Allt trä i Musikrummets bröstning, kolonner och kassettak har rengjorts och bonats med Baolin. Snickeriernas färg har konsoliderats med "Medium für Konsolidierung" (akrylpolymerdispersion i vatten) och har sedan rengjorts med bunden fukt (en nästan torr bomullstuss, alltså en bomullstuss med pyttelite vatten) och Synperonic A7 (alkohol etoxylat). Löst sittande färg har konsoliderats med Plectol B500 (etyl akrylat och metyl metacrylat), därefter har skadorna retuscherats med torrpigment och gummi arabicum. Bortfallen färg har kittats med Beckers latexspackel och retuscherats med Mussini hartsoljefärg. Därefter har ytan skyddsfernissats med 3%-ig Paraloid B72 (etyl metacrylat sampolymer). Golven slipades och behandlades flera gånger med Timberex naturell olja. Som topp på de oljade golven lades Osmo golvvax som är ett vax blandat med olja.

Porten skrapades och sicklades tills man fick en jämn yta. Spackling gjordes med Tikkurilla oljespackel som sedan slipades. Trärena ytor ströks med halvolja, det vill säga hälften linolja och hälften terpentin. Grundmålning gjordes med Lasol Linoljefärg och 20 % terpentin. Sockeln i porten tvättades med Alcro målar tvätt och Grumme grönsåpa. Lös färg och puts skrapades bort. Sprickor och håligheter lagades med gipsbruk Ardex 828 och Alcro väggspackel medium. Sedan grundade man med 2 strykningar med mager Lasol Linoljefärg mellangrå. Ådring och överlasering med Ljunga Lasyrolja och Beckers Normalfärg, grön umbra, elfenbensvart, blandad vit och oxidbrun. Sist strök man på Zahr poluretanlack halvblank, 2 gånger.

Väggmålningar på puts har tvättats med bunden fukt och Synperonic A7. Fläckar har tagits bort med aceton. Löst sittande färg har konsoliderats med "Medium für Konsolidierung". Sprickor har lagats med latexspackel och lagningarna retuscherats med Beckers Akrylfärg av konstnärskvalitet.

Muralt måleri i hallar och trappor avritades som ett första steg. Sedan rengjordes samtliga ytor. Torr rengöring skedde med latexsvamp (Wish-ab hård). Fuktig rengöring gjordes med bunden fukt alternativt med ånga. Sprickor lagades med kalkbruk. Bättring och retuschering av målningarna gjordes med akvarellfärg (Windsor & Newton) eller vinylfärg (Flasche) blandad med mycket vatten till en akvarell liknande konsistens. Vissa målningar fick bättringsmålning och vissa bröstningsmålningar är helt rekonstruerade. Här har man tydligt redovisat vad som är nya tillägg.

Imiterade gyllenlädertapeter från Japan, så kallade Kinkarikami består av flera skikt av papper som gör det möjligt att skapa relief. För att förvissa sig om att tapeternas Ph-värde var korrekt, gjordes initialt en analys. På grund av att vissa partier av tapeterna skadats av putsbortfall, krävdes att tapeterna togs ner för vidare behandling i konservatorns ateljé. Resterande tapeter har åtgärdats på plats. Tapeterna rengjordes med borste, skalpell, radergummi och rengöringsvamp (Alron dry). Revor och sprickor och materialförlust lagades med japanpapper och vetestärkelse. Japanpapprets framsida förbehandlades med metylcellulosa för att skapa rätt underlag för retusch. Retuscheringen skedde med Windsor & Newton akvarellfärg och metoden "selezione chromatica".

Nu finns möjligheten att uppleva denna unika miljö. I paradvåningen med sin eleganta sekelskiftesmiljö arrangeras olika kulturella evenemang, gärna med musik och viss förtäring. Man inriktar sig på mindre sällskap med kulturell anknytning. I matsalen/musikrummet finns idag plats för 45 sittande gäster. I musikrummet står en Steinway-flygel. Välkomna till Julius Hus kultursalonger! Vill du veta mer så gå in på Julius hus hemsida. www.juliusshus.se

Varis Bokalders